

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ Голос адыга

макъ

1923-рэ ильэсүү
гээтхалэм
къышегжэжьагаа къыдэклээ

№ 85 (21574)

2018-рэ ильэс

БЭРЭСКЭЖЬЙИ
ЖЬОНЫГЬУАКІЭМ и 23-рэ

ОСЭ ГҮЭНЭФАГЬЭ ИЭП

Къыхэтутыгъехэр ыкы
нэмэгдэх къэбэрхэр
тисайт ижүүлэгчийн

WWW.ADYGOVOICE.RU

Адыгэ Республикаам и Правительствэ игъээст

Ильэсүүм ыкіэм аухыншт

«Урысыем икултурэ» зыфиорэ федеральнэ программэу 2012 — 2018-рэ ильэсхэм ательяитагъэм игъэцэктэн къыдыхэлтыгъэу Адыгейим и Лъэпкъ хъарзынэц зычэтийт псэуальэм ишын Мыекуапэ щырагъэжьагь. Ащ фэгъэхыгъэу Федеральнэ архивнэ агентствэм ипащэу Андрей Артизовыр тыгъуасэ Адыгейим щылагь. Адыгэ Республикаам и Премьер-министрэу Александр Наролиниэр ащ ыклагь, мы объектым ишын епхыгъэ ыофыгъохэм, гумэкыгъохэм язэшгохын, пшъэрэлхэм лъэныкъохэр атегущыгъагьэх.

АР-м и Правительствэ и Тхъаматэ пэублэ псальэ къышыззэ, хъакіем шүүфэс гүшүүхэмкээ зыфигъэзагь. Мы къулукъум иофшэн зэрифэшшиуашу зэхицэним, ишыклагьэр егъэгъотыгъеним республикэм мэхъанешхо зэрэшьратырэр хильэунэфыкыгь.

— АР-м и Лъэпкъ хъарзынэц зычэтийт псэуальэм ишын зэрэлтийн атээрэ Адыгейим и Лышхъеу Къумпыл Мурат лъэлтээ. Мы проектыр щыэнэгъэм щыпхырышыгъянэмкээ Федеральнэ агентствэр республикэм ылпыгъагь къы-

зэрэфхэхүрэр зэхэтэшэ, ашкіэ тыфэраз. Тапэкі типшээрлыгъэр дгэцэктэнхэм, кыттефэрэ пстэури зэшотхынным тыфхэхьазыр. Урысыем иархивхэр зызэхашагъэхэр мыйгээ ильэсүүм мэхъу, а мэфэкым ихэгъэунэфыкыни зыфеттэгъэхьазыры, — къыуагь Александр Наролиним.

Андрей Артизовым къизэрэхигъэшыгъэу, мэфэкэу къэблагъэрэм ихэгъэунэфыкыни къыдыхэлтыгъэу, Адыгейим и Лъэпкъ архив зычэтийт унэм ишын мы ильэсүүм ыкіэм нэс аухынэу агъенафэ. Ащ пае республикэм ахьщэ тедээ къифатуулшигь.

— Гухэлтэй тиэр гээцэктэгээ зыхыкі, я 21-рэ лешигъум диштэрэ псэуальэм Мыекуапэ къыдэцшт. Ар эзрифэшшиуашу зэтэгээпсихэгъеним, ишыклагьэ обрудование чигэгэцогъеним тываалэ тедгэтийт, — къыуагь агентствэм ипащэ.

Федеральнэ агентствэм и Щыгху тхын зыфагъэшьшохагъэхэу, республике архивым иофшэнхэу Төүчжээ Заремэрэ ыашынэ Сайдэрэ зэйкігъум шафэгушуагьех.

Мы мэфэ дэдэм Адыгейим и Лъэпкъ хъарзынэц зычэтийт унэу ашырэм пащэхэр щылагьэх, иофшэнхэр зэрэлтийн атэхэрэм зыагъэгъозагь, псэольшхэм гүшүэгэх афэхъуагьех. Объектыр къатиблэу зэтет, мы уахтэм ехүлтэй ащ ылпкь

агъеуцугь, нэмэгдэх иофшэнхэр чэзыу-чэзыуурагъэ-клохы.

АР-м и Лъэпкъ хъарзынэц тарихь мэхъанэ зилэхъэлхэр, документхэр чигэлхэр. Фондым зэктэнкіи пкыгъю мин 300-м ехүу щыагь, ильэс къес ахэм ялчыагь мини 2,5-м ехүу хэхьо. Мыекуапэ ичилгээ зэфэшхяфхэм ашыгээ поэзольнитум архивыр ачлээт, ахэр къызызэуахыгъэхэр 1975-рэ ильэсир ары. Унэхэм язитет дэй дэдэ хьугъэ, унашхъэхэм къаклэшхы, бъяфедэнхэмкэ щынагь. Шапхэхэм зэрэдимыштэжьхэрм къыхэктэжынэ научнэ-техническэ, аудио ыкы видеодокументациер ыыгынэу хъарзынэцым ыштэн ылтээхэрэп.

Гумэкыгъохэу щылагьхэр дэгээзэжыгъэхэнхэм фэш АР-м и Лъэпкъ хъарзынэц зычэтийт унэм ипроект-сметнэ документацие агъехьазырыгь. Объектым ишын төфөшт мылтыкури къалтыгъэу. 2017-рэ ильэсүүм төлтигъэу мы псэуальэм ишынкіи республикэм субсидие къыфатуулшигъиу федеральнэ агентствэм зээзэгынгъэ дашыгь. Псэольшхэм иофшэнхэр зыгъэцаклэхэрээр пшъэдэкыжьэу ыхырэмкээ гүнэнкээ гъэнэфагьэ зилэ обществэу «Марк-Сервис» зыфиорэ ары. Мылькур федеральнэ ыкы республике бюджетхэм къахэхьг. Үншлэгээ зигүгүү къэшгэхэе федеральнэ программэм къизэригъенефу, псэуальэм ишын иапэрэ едзыгьо сомэ миллион 57,4-рэ төфөшт. 2017-

ре ильэсүүм къатуулшигъэ сомэ миллион 28-рэ зицкагьээр пэуагьхэгьагь, мы ильэсүүм төлтигъэе сомэ миллион 29-м ехүур агъафедэнэурагъэжьагь. Федеральнэ агентствэм ипащэ къизэриуагъэмкэ, объектым иухыжын пэуухьацт ахьщэ тедээ шьолтырым къылэхэхьацт. Ащ ишыагьэкэ, 2018-рэ ильэсүүм тыгъэгээзэм ыкіэм нэс псэуальэр къизэуахыгь, проектийн иятлонэрэ уцууко къыдыхэлтыгъэу ыкыцли зэтэргээпсихьацт.

**ТХАРКЬОХЬ
Адам.**

Сурэтхэр ыашынэ Аслын тырихыгъэх.

Зигъо ыофыгъохэм атегущыгъагьэх

Сэкъатныгъэ зилэ цыфхэм иофшэнхэм чылгээ зигъохэм зыщытегущыгъэхэе зэхэсигъо мы мафэхэм Правительствэм и Унэ щыкыуагь. Ар зэрищагь Адыгэ Республикаам и Премьер-министрэ игуадзэу Наталья Широковам.

Зэхэсигъом анахэу зыщытегущыгъэхэр сэкъатныгъэ зилэхэм иоф ашэным пае ишыклагьэхэе иофхабзэхэр зэрифэшшиуашу зэхэшэгъянхэр, мыш хахьхэрэм гэсэнгъэ зерагъэгъотын амал агэлкагьехъаныр ары.

— Сэкъатныгъэ зилэхэм иоф зыщашэн альэкиштхэ чылгэхэр ядгэгъотынхэ фе, — къыуагь Наталья Широковам.

— Республикаам и Лышхъеу Къумпыл Мурат мы иофыгъом тываалэ тедгээтийнэу пшъэрлыгъ къитфигъэуцугь. Ащ зэрифэшшиуашу тывылтын, иофыгъор зэшохыгъэ зэрэхьущтим тывылтын фе.

Цыфхэм иофшэн ядгэгъотыгъянэмкээ Гупчэм ипащэу Галина Цыганковам къизэриуагъэмкэ, тывхэт ильэсүүм зыщылэжьэшт чылгээ къыгъотынхэмкэ

иофшэнхэе афэхъунхэу сэкъатныгъэ зилэ нэбгыри 127-рэ къяолагь, иоф зыщашэн ямыгьэу нэбгыри 116-рэ агъаунэфыгь. Иофшэнхэм чылгээ нэбгыри 33-мэ аратыгь, нэбгыри 9 шиенгъэ зерагъэгъотынэу еджакло агъэлкагь. Ахэм ашыщэу нэбгыри 6-мэ заджэхэрэр къаухыгъ ыкы шиенгъэу зерагъэгъотыгъэм даклоу нэбгыри 5-мэ иофшэнхэм чылгэхэр ялхээхь.

(Икэух я 2-рэ нэклуб-
гъом ит).

Врач Іепэлас

Сэнэхъат пстэуми мэхъанэшхо я!. Ау врач сэнэхъатыр кыххэзыхыгъэр ыгукъе ащ лъашэу фэщэгъэн, хэкыпъэ нахь тэрэзыр псынкъеу кыгъотын зэрэфаем ехырэхышгъуай. Кыххихыгъе юфым ыпэррапшэу врачыр фытегъэпсыхъэгъэн, шырытын, шэн пытэ илэн, щэлагъэрэ гукъэгъурэ хэллын, зыфэгъэзгъэ юфым пшъэдэкъыжышко зэрэпильыр икъоу зэхишлэн фае. Зищыгъене цыфхэм афэзыгъэорышлэрэ врач шыпкъеу непэ кытхэтыр макъэп.

Ахэм зэу ашыг Адыгэ республике клинике сымэджецшым травматологиемрэ ортопедиремрэкэ иотделение ипащэу, медицинэ шэнэгъэхэмкэ кандидатэу Хъутыжъ Тимур Казбек ыкъор. Сиклалэу Абидокъо Вадим кызелазэм ар зэрэврач Іепэласэ дэдэр нэрыльзгъу кысфэхъугъ.

Вадим — профессиональнэ футболист. Тренировкэ ышыизэ иджабгъу лъэгондээ зэрэтыпъэ зэфыкъом, Ставрополь операции апэу щашыгъагъ. Ау охьтабэ темышлэу күупшхъэ зэрэтыпъэр зыпкъ тэрэзэу зеримуцожьгъэр кыталауагъ. Арты, 2017-рэ ильэсэм итыгъэгъээ мазэ сиклалэ ылъэгуанджэ ятлонэрэу операции ашын фаеу хъугъе.

Джыдэдэм медицинэм Урысыем и Кыбли, Темир Кавказми псынкъеу хэхъоньгъэ зэрашишырэм сышыгъуаз. Адыгэ республике клинике сымэджецшым травматологиемрэ ортопедиремрэкэ иотделение джыре шатхъэхэм адиштэу операции кынхэр щышыгъэнхэмкэ, спортсменхэм, цыф кызэриклохэм щяэзгъэнхэмкэ ишкъиэгъэ пстэур ил. Хъутыжъ Тимур Казбек ыкъор «спорт фыкъоньгъэ» зыфэхъухэрэм дэгъоу ялазэ. А врач Іепэласэм тызэрэфэзыгъэр тэри насыпьгъеу зыфэтэлэгъужы.

Къэлгъэн фае операциер дэгъоу зэрэкъуагъэр, ащ үүжки отделением ипащэ сымаджэм изытет ренэу ынае кызэрэтигъетыгъэр. Мээз заулэкъе узэкъэбэжъэм футбор ешлэнэм нахьыбэрэ сиклалэ клемыхъопсыжыщыгъэмэ, Хъутыжъ Тимур ишлуагъэкъе ащ тренировкэхэм непэ апидзэжыгъ.

Врач Іепэласэу, цыф хъалэлэу Хъутыжъ Тимур кытфишыагъэм уасэ фэшыгъуай, ашкъе си-рэзэнгъэ кыислотыкынэу гүшүэхэр сфикурэп.

Джащ фэдэу Адыгэ республике клинике сымэджецшым гу-лъынтфэ хирургиэмкэ иотделение ипащэу Борсэ Мухъамэд Хъамзэт ыкъоми «тхъаугъэпсэу» еслюжы сшойгъу дахэу кызэрэтигъокыгъэм ыкъи ынааэ кызэрэтигъетыгъэм афэш!

Тиунагъо исхэм Хъутыжъ Тимур зипэшэ травматологиемкэ отделением иофишэ пстэуми «тхъаугъэпсэушо» ятэло, псаунигъэ пытэ, щыэкъешу ялэнэу тафэльяло. Цыфхэм япсаунигъэ зыпкъ зэрижкугъэцожьырэм, шъузэрафэгумэкъирэм алаа лъашэу тышьуфэрэз. Ащ нахь лъаплэзи Ѣылэп!

АБИДОКЪО Люсан.
Къэрэшэ-Щэрджэсэм
изаслуженнэ журналист.

Форумын шъукъыхэлажь

ТХЭКЮ НЫБЖЫКІХЭУ ЛЬЫТЭНЫГЪЭ ЗЫФЭСШЫХЭРЭР!

Урысыем, СНГ-м хэхъэрэ хэгъэгүхэм, Іэкъыб къэралыгъохэм ятхэкю ныбжыкъіхэм яфорум ильэс къес Подмосковьем щэкъо. Роспечатыр ялэпыгъоу социальнэ-экономикэ, интеллектуальнэ программэхэмкэ Фондымрэ литературнэ журнал түжъухэмрэ ильэс 17 хъугъеу ар зэдэзэхашэ.

Урысые тхэкю, усэкъо, драматург, литературнэ критик, зэдзэкъіхэм пэрытхэр япащэу литературнэ творчествэм ижанрэ зэфэшхъафхэмкэ мастер-классхэр, семинархэр, творческэ пчыхъэзэхахъэхэр, джыре литературэм иофыгъохэмкэ Іэнэ хъурахэр, тхэкъо, общественнэ, къэралыгъо юфышлэцэрихэм язэлкъэгъухэр, литературэм итарихъкэ лекцихэр ыкъи нэммыкъ иофхъабзэхэр форумым щызэхашэх.

Ильэс 17-м къыкъоц Урысыем ишьолтыр 81-мэ, СНГ-м хэхъэрэ хэгъэгү, Іэкъыб къэралыгъо 24-мэ яавтор ныб-

жыкъе мин 1,5-м ехъу форумым хэлжьагъ. Ахэм ашыгхэм творческэ гъэхъэгъэшхохэр ашыгъэх, литературнэ шүхъафтын зэфэшхъафхэр къафагъэшьошагъэх. Ахэр — Сергей Беляковыр, Станислав Востоковыр, Алиса Ганиевар, Денис Гуцко, Алексей Ивановыр, Мария Марковар, Анна Матасовар, Дмитрий Новиковыр, Анастасия Орловар, Захар Прилепиньр, Валерия Пустоваряр, Елена Усачевар, Сергей Шаргуновыр ыкъи нэммыкъи хэгъэгүхшом ащ фэдэ

форум закъо щызэхэпшэнир мэклалоу зэрэштыр къэлгъэн фае. Ильэс къес заявкэ 600-м ехъу Фондым кырахылэ, ау ащ хэлэжьэн зыльэкъырэ нэбгыри 150 — 170-рэ нылэп.

Джащ епхыгъэу мыгъэ тхэкю ныбжыкъіхэм уцугуитулыкъе юф адашшэйт. Апэрэ уцугъор федеральнэ шъолььори 8-мэ ашыкъоцт, къалэхэу Москварэ Санкт-Петербургрэ яллитературнэ журналхэм яофышэхэм автор ныбжыкъіхэм яллитературнэ Іепэлэсэньгъэ зыщыхагъэхон алъэкъыт еджэлэп 8 а шъолььорхэм къащызэуахыщт.

Тхэкю ныбжыкъіхэм я Дунэе форуму ыоныгъом и 16-м кышьеэжъягъеу и 22-м нэс Ѣылэштэм хэлэжъэштхэр а еджаплэхэм ачэсигъэхэу мастер-классхэм япащхэм кыхахыхэрээр ары.

Тхэкю ныбжыкъіхэм яеджаплэхэм якъызэуухынкэ уахьтэу къэнэжъягъэр зэрэмакъэм епхыгъэу 2018-рэ ильэсэм мэкъуогъум и 1-м нэс шъуизаявкъэхэр социальнэ-экономикэ интеллектуальнэ программэхэмкэ Фондым мыш фэдэ адресымкэ кылэкъэжъэхъянэу тышьользэу: fseip@mail.ru.

Заявкэм зэнэкъоцум шъузэрэхэлэжъэшт тхыгъэмрэ анкетэмрэ кыгъунхэ фае.

Социальнэ-экономикэ интеллектуальнэ программэхэмкэ Фондым ипрезидентэу, льытэнгъэ зышиуфэзышэу С. А. ФИЛАТОВ

«Адыгэ макъэм» иныбджэгъу лъаплэхэр!

2018-рэ ильэсэм ия 2-рэ ильэсныкъо къэтихэгъур макъо! Гъэзетэу «Адыгэ макъэр» мыш фэдэ уасхэмкэ почтэм иотделениехэм къашишьутхыкъын шъульэкъыт: индексэу 52161-рэ зиээр — сомэ 835-рэ чапыч 32-къэ; индексэу 52162-рэ зиээр — сомэ 817-рэ чапыч 20-къэ. Хэгъэгү зэошхом иветеранхэм, джащ фэдэу сэкъатныгъэ зиэхэу а I-рэ ыкъи я II-рэ купхэм ахахъэхэрэм Урысые Почтэм къэтихаплэхэм процент 20 афыхегъэкъы. Ахэр апэрэ индексэу 52161-мкъэ къэтихэнхэ хъумэ къэтихаплэхэм ыосэштыр сомэ 679-рэ чапыч 80-рэ. Ятлонэрэ индексэу 52162-мкъэ къатхэхэмэ — сомэ 661-рэ чапыч 68-рэ.

Къалэу Мыекъуапэ Ѣыпсэухэрэ гъэзетеджэхэр!

Редакцием хэт гъэзет къэтихаплэхэм «Адыгэ макъэм» соми 150-къэ шъущыкъэтихэн шъульэкъыт. (Мыш Ѣыкъатхэхэрэм къэтихаплэхэм ежь-ежырэу гъэзетыр чахыжъэ ашыгът).

Къалэу Мыекъуапэ дэтхэ хъызметшаплэхэу, организациехэу, учреждениехэу корпоративнэ шыкъэтихэн тетэу гъэзет 15-м къыщымыкъэу къизытхыкъынхэ зимурадхэр редакцием соми 200-къэ Ѣыкъэтихэнхэ алъэкъыт.

Ашъэрэ, гурыт гъэсэнгъэ зыщызэрагъэгъотыхэрэ еджаплэхэу корпоративнэ шыкъэтихэн тетэу гъэзет 15-м къыщымыкъэу къизытхыкъынхэ зимурадхэр редакцием соми 150-къэ Ѣыкъэтихэнхэ алъэкъыт. Мыхэм яофшаплэхэм къыратхыкъыгъэх гъэзетхэр редакцием афищэжыщтых.

ООО «АДЫГЕЯ-ИНТЕРСВЯЗЫМ» ИКИОСКХЭУ МЫЕКЪУАПЭ ДЭТХЭМ СОМИ 150-КЪЭ ШЬУАЩЫКЪЭТИХЭН ШЬУЛЬЭКЪЫТ.

Шъукъатх лъэпкъ гъэзетым!

Славян дунаим имэфэкшху

Жъоныгъуакэм и 24-м славян хэгэгүхэм зэкэми славян тхыбзэм ыкчи культурэм я Мафэ хагъенэфыкы. А мафэр шийххэу, славянхэм япросветительхэу, славян тхыбзэр зэхэзыгъеуагъеху Кириллрэ Мефодийрэ ацэхэм япхыгъеу щит.

Тхыгъэхэм къиззераагъелья-
тъорэмкэ, ахэр зэшых, ялтэпкь-
кэ урмынх, византийскэ дээ-
пащэм иунашо къиххуагъех.

Мефодий алэ дээ кулыкум
зыфигъезаг, ау бэ темышэу
монахмэ аххэхаг, монастырм
иофышэ хуугъе. Кирилл ицын-
күгюм къищегъэжагъех шэ-
ныгъэм фэшагъеу щытыг, фи-
логологиом хашыкышио фыриаг.
Гъесэнгъэ Константинополь
щызэргъэштэгэ, шэнгъэлжэй
цэрилоу Лев Грамматик ригъэ-
джаг. Еджэн ужым динлэж
мэхъу, библиотекарэю иоф ешэ,
философиемкэ регъаджэх.

Кириллрэ Мефодийрэ славян
тхыбзэр зэхагъеуагъ, урмын-
бзэм къирахи диним фэгъэ-
хыгъэ тхыльхэу Евангелие
ыкчи Псалтырь ор славянбзэкэ
зэрэдэжкэгъех. Аш ишуагъэкэ
славян тхъешохъууныгъэм
нахь зиушмомбгъу. Славян
тхыбзэмкэ опытэу ялэм къы-

пкырыкыыхээ зэхагъеуцо-
гэ тхыбзэр славян лъепкь-
хэм къахалхъаг.

Кириллрэ Мефодийрэ
ялофшагъэ славян къэра-
лыгъохэмкэ мэхъанэшхо
илаг, алэ Болгариер, ела-
нэ Русь ыкчи Сербиер, Че-
хиер, Хорватиер глагол
тхыбзэу зэшхэм къаха-
хыгъэм ильэсэйдээрэ
тетыгъех. Аш ишоғъэшо
къекулагъ урсы культурэм,
литературэм хэхъоныгъэ ашы-
нумкэ. Ары зэшхэр славян
культурэм итамыгъеху зыкэ-
хуугъэхэр.

Урсылем шийх зэшхэм
яшэжкэ Мафэ бэдээ шагъэу
чыристан диним хэгъенэфыкы.
Ау Урсылем уахтэ къышы-
хэхыгъэ зэшхэм ацэ къырамы-
ложъя. Еланэ 1863-рэ ильэс
къэралыгъо иофкэ славянбзэм
ыкчи культурэм я Мафэу хагъэ-
унэфыкэурагъэхаг.

Совет хабзэм игъом а ма-
фэр хамыгъеунэфыкыжэу иль-
эсэйдээ шагъэх. Ау 1985-рэ ильэс-
кы эзэлтэйхэхэм Урсылем икъэ-
лэ зэфэшхъафхэм — Волог-
дэ, Великий Новгород, Киев,
Минскэ ыкчи нэмийк къалэхэм
апэрэ мэфэкшыр ашыкулаг.
Нэужым РСФСР-м и Аппшэрэ
Совет и Президиум иунашьохэ-
мэфэкшыр игупчэу къыхыщты-

гэх. 2010-рэ ильэсым къище-
гэжжагъеу Москва а мэфэ-
кыр ренэу Ѣклю хуугъе. А
мафэр шийх зэшхэу Кирил-
лрэ Мефодийрэ ацэхэгъэ агье-
уцугъэ Дунэе шуухъафтынр
къэралыгъо ыкчи общественэ
юфышэшхохэм, литературэм
ыкчи искусствэв якъеухумэн
ыкчи яхэгъэхон пыльхэм афа-
гъэшшашэх. Ахэм зэшхэм ацэ-
хэгъэ шуухъафтынхэр
аратых.

Адыгэими мы мафэр мэхъа-
нэ ратэу Ѣкхагъеунэфыкы. Аш
ипэгъоклэу научнэ конферен-
циихэр зэхашэх. Ахэм урсы-
бзэм иофигъохэм ашатегуци-
лэх. Гурут еджаплэхэм бзэм
фэгъэхыгъэ творческа юф-
шэшхэх ашызэхашэх, бзэр дэ-
гъоу зищэхэрэц къыхагъэшх. Аш
фэдэу тыгъуасэ апэрэу
чыгэлэе форум мы мафэр фэ-
гъэхыгъэу Мыекъуапэ Ѣклюаг.

СИХЬУ Гошнагъу.

Научнэ еджэнхэр

Адыгэ Республиком иль зэгурьононгъэ - зыкынгъэр нахь гэпытэгъэныр

Жъоныгъуакэм и 18-м гуманитар ушэтынхэмкэ Адыгэ республике институтэу Т. Кэращэм ыцэ зыхырэм зичэзыу
я XI-рэ шъольыр шэнгъэгъэр еджэнхэр Ѣклюагъех. Ахэр славян тхыбзэм ыкчи культурэм я Мафэ, урсылем лъепкын
изыкынгъэ и Ильэс, славян тхыбзэр зыщылэр ильэс 1155-рэ зэрэхъурэм ыкчи Урсылем диним зицууагъэр ильэс
1030-рэ зэрэхъурэм япэгъоклэу гэпсыгъагъех.

Еджэнхэм ятемэ шъхьали а
зэкэми къапкырыкыг: «Меж-
конфессиональный диалог и
культура общения в поликультурном
пространстве Республики Адыгея».

Еджэнхэмкэ зэхэшэхкэ
комитетын анахьэу ынааэ зыты-
ригъэтэгъэр цыиф лъепкыбэ
зэфэшхъафхэр жуугъеу зыщы-
зэдэпсэухэрэ Адыгэ Республикомрэ
Пшызэ шъольыррэ мамынгъэу, зээгынгъэу, зэгу-
рыоныгъэу арьтлыр джыри нахь
гэпштэгъэнхэр арь. Охьтэ хуу-
гъэ-шэгъэ Ѣкхагъеухэр, зэг-
урымьонгъэ-зэфиль зэхапхъо-
хэу зыкээзэтихэрэм Ѣкхагъэ-
псэуклэм чыгэлэ Ѣкхагъиэнхэм
мы еджэнхэр тегъэпсихъэгъа-
гъех. Щыэкэ лъэнхыуабэмкэ,
анахьэу тарихымкэ, динимкэ,
культурэмкэ, шъольырхэм ашы-
псэухэрэ цыифхэм плунгъэ тэ-
рэз ягъэгъотыгъэнхэм мы зичэ-
зыу шэнгъэгъэ Ѣфхъабзэр фэ-
лажье.

Бзэр, лъепкь шэн-хабзэхэр
охьтаклэм диштэхэу ухъумэ-
гъэнхэр, ахэм ныбжыкхэм
хахъохэр афашынхэ альэхэу
егъэсэгъэнхэр еджэнхэм яму-
радыг. Темир-Къохъэпэ Кав-
казым православием ишапхъэ-
хэу Ѣкхагъэхэм ислъам динэу
адыгхэм алэжырэр зэрхъу-
лэрэр, гэсэнгъэм ыкчи куль-
турэм шъольырим ис цыифхэм
ядуховнэ плунгъэкэ, лъепкхэм
якъызэтегъэнхэм мэхъанэу
ялэм алъылэсэу, а зэкэ къы-

риотыкэу Ѣфхъабзэр Ѣкхагъиг.
Институтын славян-адыгэ
культурнэ зэпхынгъэхэмкэ
иотдел ильэс 10-м къехууэу
мы еджэнхэр зэхэшэх. Ахэм
шэнгъэлэхъхэм, общественэ
ыкчи дин Ѣфхъабзэр Урсы-
лем и Къыблэ исхэм язэу-
кэлэгэе гупсэхфэу Ѣкхагъэхэр
къыщыралтыкхы ыкчи ашыпхыра-
гъэхкы.

Ягъылэ, ягупшилэ зэрэзете-
хъэрэри зэрэзэтекъирэри мыхэм
къащэнэф. Зичэзыу я XI-рэ
шэнгъэгъэ еджэнхэр мы мафэ-
хэм Адыгэим Ѣкхагъэхэм нэ-
бгырэ 60-м нахьэ ахлэхъаг.
Ахэм къалэу Краснодар ыкчи
Краснодар краим, Ростов-на-
Дону, Къэрэшее-Щерджэсэм
къарыкыгъэхэр ахэтигъэх. Зэ-
кэхэмкэ еджэнхэм темэ шъхь-
лэм къыпкырыкырэ доклад 30
фэдиз къирахылэгъаг.

мыр Кавказым Ѣкхагъэхэм
быслымэнхэмрэ чыристанхэм-
ре ятарих зэфыщытыкэхэр»,
«Славян тхыбзэр урсы ци-
вилизацием икультурэ-тарих
лъапс», нэмийкхэри.

Я XI-рэ шэнгъэгъэ еджэнхэр
гуманитар ушэтынхэмкэ Адыгэ
республике институтэу Т. Кэра-
щэм ыцэ зыхырэм ипашэу,
философие шэнгъэхэмкэ
докторэу **Лылжыу Адам** къы-
зэзихыгъиг. Аш хэлжэхэрэм
зигъю Ѣфхъбу зыфызэххэ-
гъэхэм мэхъанэ зилэ тъэбэхъ-
хэр, гупшилэхэр Ѣкхагъэхон къа-
фэлэгъаг. Игущылэ Ѣкхагъи-
гъэхыгъи мамынгъэу, зэгурьо-
ныгъэу АР-м ильэр джыри уфэ-
сацкызз бгъэптигъэ зэрищы-
кълагъэр. Цыиф акылым къымы-
убытихэрэ хуугъэ-шагъэхэр зы-
нэпльэгъу пхэндже къикынхэ
зэральэхъэрэ кигъэтхыгъиг.

Адыгэимкэ Тэххутэмыкье ыкчи
Теуцжэ районхэм жуугъеу къа-
рьхъэхэрэ тимылъэпкъэгъухэм,
бзи, хабзи, культуры зэрамы-
шээрэр къидэлтигъаг, нахь
гъунэ алъыфыгъэныр игьюу
ыльэгъу. Ежь Ѣкхагъэхэрэ
адыгэ лъепкымкэ урсы тхак-
лэм уасэу илэр зэрэниир
клигъэтхыгъиг, зэхэшакхэмэ,
еджэнхэм ахэлажэхэрэм и-
«тхьашуэгъэпсэу» къариуагъиг.

Адыгэимкэ урсылем епархи-
ем идинлэхъеу, ныбжыкхэм Ѣф-
хэм афгээзагъэу Яков къэ-
гъущылэгъиг. Зэман чыжъэхэмкэ
укикылэ, гущылэ апэу къэхъ-
гъэмэ зэрашыщыр, аш къуачлэу
хэльхэр джыри мафэхэм къанэ-
съяжъеу бгъэунэшкүлжын фаеу
зэрхъурэр къиуагъэх. Узэктэ-
дэлкылэ, узэфэсакынхэм
щэлэгъэ пхэлтынхэм уапэхэ
зэрэлтэгъэхэрэ кигъэтхыгъиг.

Ѳофтхъабзэм хэлжэхъагъ ыкчи
къыщыгущылэгъ философи шэн-
гъэхэмкэ докторэу, АКъУ-м
ипрофессорэу **Шъаукъо Ас-
фар**. Цыфым идунаэпльыкэ,
ишошхууныгъэ, диним фыщы-
тыкэу Ѣфрилэгъэхэгъэ зэ-
рэштихэр; шүшлэнхимэхъа-
нэ къуубытырэр; аш пэрихуу
фэхъурэр; цыфыр Ѣкхагъэ-
нчьеу зэдийштэу псэун ыльэ-
кылаа е съда аш зиягъэ екы-
рэр зыфэлэцтэу гупшилэхэр
къыриотыкыгъэх. Политическа
фитынгъэм зэкэ зэрэфэк-
жырэр, блэкыгъэ мафэр джы-
рэ мэфаклэр ыкчи аш епхы-
гъэхэ гупшилэхэр бэхкэ зэрэ-
текъихэр, аш ельтигъеу, Ѣк-
хагъэхэмкэ хэль дэгъум ыкчи дэйм
сыйдигъоу үафэсакъеу Ѣф адэ-
шэгъэнхэр ишылдэгъеу ыльтигъиг.

Шуфэс гущылэхэм ауж шэн-
гъэхъе еджэнхэмкэ къылотыкын-
хэр, псальхэр къашыгъэх. Ахэм
АР-м ишэнгъэлэхъэрэ
чанэу къащыгущылэгъэх. Еджэн-
хэм язэфхыссыжхэмкэ мат-
териалхэр зидэт сборник къы-
дагъэхъыт. Талэхэ шэнгъэхъе
еджэнхэм ахэлажэхэрэм ягъя-
гъэхъе хагъэхон — Ѣкылб къэ-
ралыгъо благъэхэм ыкчи Ѣкылб
чыжъэхэм, Урсылем ишошхуур
зэрэшхъафхэм яшэнгъэлэ-
лэхъэр зэрэхагъэлэхъэрэ
анаэ тирагъэтэн ямурад.

МАМЫРЫКЬО Нуриет.
Сурэтыр Ѣшшынэ Аслын
тырихыгъиг.

Іэнэ хъураер

Черкес чыгхатэхэм яушэтакIу

ЖъоныгъуакIэм и 17-м Мыекъопэ къералыгъо технологическэ университетым инаучнэ тхыльеджапIэ Іэнэ хъурае щызэхащэгъагъ, ар Кавказым и ХышуцIэ йушъо ыкIи Адыгеим мэкумэц шIэнныгъэхэмкIэ яапэрэ докторэу, селекционерэу, профессорэу, РСФСР-м шIэнныгъэхэмкIэ изаслуженнэ 100-шюцIэшхоу Тхъагъушъэ Нухъэ Ахъмэд ыкъор къызыхъугъэр ильэси 110-рэ зэрэхъурэм фэгъэхыгъагъ.

Іофтхъабзэм иғъэхъазырын зәшіозыхыгъэр МҚҰТУ-м ишләнгүйә тхыльеджап! ілоғышшәхар архы

«Шыныгъэлэжь-селекционерээ Тхъагүшшэ Нухь» зыфи-лоре тхыль къэгъэлэгъоным цыиф гъэсэгъэ-уштаклом ишы-лэнгъэ ыкли итвортческэ гъогу къэзийтэрэ журнал, гъэзэт тхыгъэхэр, тхыльхэр ыкли ежь Тхъагүшшэм исэнэхъаткэ гу-етынгъэшхоу илагъэм хотэу, ышшэрэ юфэу зыгылыгъэмкэ шлэнгъабэу лэклэль хуульхэр кызышийтыгъэ тхыль зэ-фэшхъафхэу ижкырэ черкес чыгхатэхэм афэгъэхьгъэхэр бэу щызэпэутих. **МКъТУ-м ишлэнгъэ тхыльдэжкапэ ибиблиотекарь шъхьаэу Ирина Константиновам** лэнэ хуураар кызээчихыгь. Зигъашэ лъэп-кыям фэзыгъэшьшагъэу, чёркес чыгхатэхэм яушэтаклоу, мы юфыгьо инымкэ гъэхъэгъа-бэ инхэр зышгыгъэу, лъэуж дахэ къэзигъэнагъэм имэфэкл ииэу къэблагъэрэм ипэгъоклэу зэрагъэхъазырыгъэр кыгуагь. Университетым ыкли ащ епхыгъэ политехническэ колле-джым ястудентхэм Тхъагүшшэ Нухьэ ишылэклагъэр, иеджэклагъэр, иловшэклагъэр ыкли ащ фэдэ щысэшлур ялэубытыгэу ежь ныбжыклэхэми щылэнгъэм зыкъышаушыхъатыныр, едже-ным имызакью, яшлэнгъэхэр лъэншикъуабэкэ агъэфедэшшүхэу егъэсэгъэнхэр лэнэ хуураем зерипшшэрылтыр ащ игущылэшихигъэунэфыкыгь.

МКТУ-м ыкты коллежым я студентхэр Н. Тхъагышъэм, черкес чыгхатэхэм афэйхэзыгъэ усэхэм къяджагъэх, адигэ-

Іэнэ хъураем ия II-рэ Iахь шүүфэс псэлтээ фабэкіэ кызызэуухыгь ыкли зэрищагь АР-м и Къэралтыгьо упчлэжьэгьоу, лыштхээ-гъашуагьэу, МКТУ-м и президентэу, социология шэнэгъэхэмкіэ докторэу Тхъакуущынэ Аслын Кытэ ыкьюм.

Я ХХ-рэ ллэшлэгчийн
иа 20 — 30-рэ иль эс-
хэм апэрэ гэсагэхэу
щыгэгэхэм анахь къа-
хэшцыштыгэу, чыгур, аш-
ешушлэнэр, къэкхэхэр
лъхэ-мышхэ лъэпкхэм
фэшшуашэу адэлжэгэгэ-
лэ Ioфышо зылэжигэу
мышкэ шлэнгэшхохэр,
й-амал гэшлэгъонхэр зы-
тлыгэу, черкес чыгах-
и зыцэ пытэу гоуцогъэ
тшшэ Нухэ фэгъехыгэ
хураер зэрэзэхашагъэр
еежь аш зэрэхэлажъэрэ
туапэр кытуагь. Студент-
иаш илофшагъэхэр ашлэхэу,
редэхэу, ахэль гупшысэр
къызэуахэу, шлэнгыга-
мкэ, IoфшлэгъякIэхэмкэ
ахъо фашлэу, черкес чыгиг-
эм ямэхъанэ гу лъатэу,
крылоу, а зэкэ зэрэклай-
штыйн анаэ тырагъетын
раер A. Тхъакуущынэм игу-
щыкIигэхтхыгь. Черкес
катэхэр черкес культурем
тээ-шлэгэ хъалэмэтэу зэ-
тхэр, лъэпкым иакъыл-
ысэ бэу зэрэхэлтыр къы-
Непэрэ ныбжыкIэхэм
затырагъельсунажын ама-

лэу ялэм акылыгыгээк! э къеклыа-
л! эхээ зэшшуахын фэе постэур-
яшыгыкье рахыл! эзээ агэцэ-
к! энэу къяджагь.

Гүшүйэр фигээзэг тарихь-
культурн лъапсэр ухымэ-
гээнүүк! э Фондэу «К!эн»
зыфиорэм игъэцэктээкло ди-
ректорэу Чэмьшьо Газый.
Черкес чыыгхатэхэр зыфэдэ-
хэр къэлтэгъуау, зэбгээпшэн
зэрэцьмы! эхэр, наарт эпосын
фэдэ хъязырху, пещачэхэу
шъэфыбэ зэрахэлтыр ащ къы-
гуагь. Мы юфтихъабзэм ана-
хьэу уаса къезтырэр, ар Тхы-
гушьэ Нуухьэу лъэпк юфы-
шхор зэшшозыхыгээм июбилей
зэрэфэгтэхыгыгээр арэу ыллы-
тагь Газый. АР-м и Прави-
тельствэ и Унашьок! э 1996-
рэ ильэсүм зыфэдэ щымы! э
чекес чыыгхатэхэм язэтгээ-
псыхъажын къызэтгэгэнүүк!
программэр аштэгъагь. 2016-
рэ ильэсүм мы юфыгъом юф-
дээзыш! эцт фондэу «К!энэр»
щы! э зэрхьгугъэр, чыгу гек-
тар 47-рэ Мыеекъопэ районим
къызэрэщаатыгъэр, АКъУ-м
ыки МКъТУ-м ястудентхэр,
ВИР-м илофышигэхэр зэхэтхэу
чекес чыыгхатэхэм ялоф зэ-
шохыгыгэнүүк! аштэхэрэв къы-

Іотагъ. Ижъыре пхъэшъхъэ-мы-
шъхъэ лъэпкъхэу мыіэрьсэр,
къужъыр лъэпкъ пчъэгъабэу зэ-
рэзэтэырафыщтыгъэхэр, ахэр
зэгъэшгэлъэнхэмкэ ушэтын Io-
фэу Хышуцэ үшъом Ѣыряла-
гъэм ишуагъэ къызэркүулагъэр,
мыіэрьсэ ыкIи къужъ лъэпкъ-
хэм ацIэхэр (30 ыкIи 18 хью)
зэратхъыжыгъэхэм Чэмушъом
ягугъу къышыгъ. Гъазый тапэ-
кэ ми чыпIэм Тхъагъушъэ
Нухъэ ишIэнэгъэ-ушэтэкло Гуп-
чэ Ѣыгъэпсыгъэнми зерегупшы-
сэхэрэм, нэмыкI лъэнныкъохэ-
ми анаэ тырагигъэдзагъ.

Іэнэ хъураем гүшүйсээ къышишыгъ тарихъ шіенсийгэхэмкіэ докторэу, гуманитар уштэйнхэмкіэ Адыгэ республикэ институтэу Т. Кіэрещэм ыці зыхырэм этнологиемкіэ иотдел ишіенсийгэлэжь шъхьаэу Хъоткъо Самир. Адыгэхэм япсэуплэ унэ зыфэдагъэр, ар къяшшэкыгъе чыопсэу зыхэсхэм диштэу зэрашшыщтыгъэр, пхъэм фэсакххэу къэкырэ чыиг лъэпкъхэр зэраухумэштыгъэхэр, пхъэшхъэ-мышхъэ лъэпкъхэм яягъе арамыгъеклэу ренэу къыззераагъэгүнэштыгъэхэр, ашхыщтыри, псөользапхъэри, гъэстыныгхъэри мэзым къыззэрэхашшыгъигъэхэр; адыгэ псэуплэ щагум теплье-гээпсыккэу илагъэхэр мэхъянэ хэлтэу Самир къыриотыкынгъах.

Іэн хураем кыышыгу-щылагъэх МКъТУ-м ифакуль-тет зэфшъхафхэм — мэ-күумэш технологиемкээ, эколо-гииемкээ ядекан ыкын де-кан гуадзэхэр, политехниче-скэ колледжым икілэзегъа-джэу Күудаикъо Нуриет. Сту-дентхэр ижкыре черкес чыыг-хатэхэм ятариых ашлэу, ахэр зыфдагъэхэм зэрэфагъэнэуа-сэхэрэм ыкын джы ахэм язэ-тэгъэуцожыны Ioffeу рахыжы-гъэм игъорыгъоу зэрэхагъэла-жъэхэрэм ягуугы къашыгъ.

Черкес чъыгхатэхэм язете-
гъауцожын зы сыхъат, сыхъа-
титлоу щымытэу, охътэшхо ащ
фэдэ Ioвшлэнышхом зэрищи-
клагъэр, ахъщэ гъэнэфагты
хэпльхъян зэрэфаер клагъе-
тич.

ТХЫГЫБ.
Мы юфыгъо инымкіэ гъэзагъэу шлэгъэн фэе пстэумэ нахь гъунэ алъафэу, таубытагъэ зых-хэль лъэбэкъухэр ашынхэм тыщэгугы.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Тильэпкъ шэн-хабзээм тагъэдэхэшт

Къэпощтми, къызэрэпощтми, къызыщыпощтми, зэпощтми шэпхъэ гъэнэфагъэхэр яэхэу игушылехэр бъэфедэнхэу амал уилемэ, насыпыгъешху.

Сигъашэм сцымыгъупшэу сэсиэу, къыскэхъухъэхэрэми ар агъэцакъэ сшоигъу згъэфедэрэ ушьыри сяте Базрыкъо ильес тюкъищим ехъукъэ узекъэлэбэжкъэ гъэсэлтхэдэу къысфишыгъягъ: «А сиклал, мы же цыкъур лапэ щиз нылэп, ау ашт лай дахи къыдэкъын ылъэкъышт. Арышь, ренеу къэпощтим къэплоным ыпекъэ егупшигъ». Ар сигу къезыгъэкъыжыгъягъэр къеслотэн.

Гъэтхэпэ зыгъэпсэфыгъо мэфэ дэхагъ. Сыхегупшысихъагъэу къэлэ гупчэ урамын сырэкъо. Гъогу зэхэхъагъум пэмыхъягъэу къэлэ заулэу Ѣзызехэтэр къэлъэгъягъ. Нахь апблагъэ синзахъум, гущылэ мишъо-мылхэу ахэм къаюхэрэм гъэтхэпэ дахэм сызэрэшыгушукирэри сщаъэгъупшагъ. Зыгорэ ясымылоу сябгъукошувьзэп. Шыыпкъэ, ушьыеу афэсшыгъэм рэхъатэу къедэгъуягъ, зыпари къисамылоу, заушъэфыгъэу ягъогу техъажыгъэх...

Адэ тидэ хъугъэха янэ-ягъэхэм, янахъижъхэм, якъэлэ-еяждэхэм ахэм щисэу къа-фаҳыгъэхэр, плунгъэу адзызрахъагъэр?

Мы чыплем гум къэкъыжы Нэхэе Русльянэ иусэу «Даххэу гущылэ» зыфилорэм Ѣышатырх:

**Шъабэу гущылэ,
Сикъэлэцыкъу.
Гущылэ дахэр
Гъэтхэ лъэрыйкъу.
Мэлэшур пехышъ,
Гушюзэ плахы.
Гущылэ дахэр
Хэти зэхехы.**

Игугу къэсшы сшоигъу ти-хъэблэ адигэгэшь хупхъэм. Ар лушъаб, шъхъэлэфэгъэшо хэль, юф ышлээзэ унитверситетим Ѣеджэ. Ашт игушылэ

дахэмэ гур къагъэткъу, игу-къэгъу зэхэошь. «А тэтэ дах» илони сэлам къуихын, уипсаунгъэ къызыкъэупчъекъэ, гу-шугъагъе къыпхелхъэ, уипсаунгъэ нахь дэгъу хъугъэу къыпшугъяшь. Тхъэр етагъ ар зипшашь. Ллакъу, лъял-къи анапэ къеъедахъ. Тхъэм насыышо еш. Ахэм афэдэ ныбжыкъэ шлагъохэу тиэхэр архы лъэпкъым иакъыл гупши-сэ куухэу «Гущылэ дахэр шьоум нахь ышь», «Укытэм цыфыр егъедахъ», «Гущылэ дахэм блэр гуанэм къиреши» зыфилорэм къэлэ аплигъэхэр, ямханэн къызыгургуягъэхэр, ахэм аргуазэхээ, яшэн-зекъякъэхэр зыгъэлхъярэр. Ахэм яшуагъякъэ нэпэ зэхэлъякъэр зэрэдхэм имызакъоу, язекъякъи, ягущылаки нахь дахэ къызкъишигъяхъярэр.

Гущылэ цыкъу, харыфилл нахь мыхъоу «дахэ» зыфилорэм мэхъанэшо ил, ар бэмэ афэгъэхыгъэу агъэфедэ: шьэшь дах, нэпэ дахэ ил, ыпкъ дахэу зэхэль, шэн дахэ хэль, дахэу мэгущылэ, дахэ ышлэныр инэшан, нахъижъэм дахэу афышыт, дахэу мэзекъо, дахэу мэшхи, дахэу матхэ, дахэу усэм къеджэ, дахэу фэпагъэ, дахэу мадэ...

Дэйм, шхъэбэтахъэм, гущылэ дэймэ, мыйлтиэнгъэм, нэмыхы лъэныкъохэу цыфыр пыуты зышигъэрэм афэгъэхыгъэ гущылэжъеу тиэр бэ: «Укытэ зимиэн цыфыгъэ илэп», «Убзэгү пфэмийгъымэ, пыуты ухъун», «Гур штоимэ, жэр ла», «Гущылэ дахэм угъэбэбы, хъонэгъэ лаэм узехъя», нэмыхыбэри.

Еджаплем ашагъэфедэхэрэ адигэгэшэ программэхэмэе тхъльтхэмэр чыпэгъэнэфагъэ

ащаубыты ныбжыкъэхэр плу-гъэнхэм, ахэм цыфыгъэ шэн-зэхэтыкъэ дахэхэр ахэлхъэ-гъэнхэмкъэ къэклопшоу хуушт гущылэжъхэм, пышсэхэм, орэдхэм, титхаклохэм япроизведение шлагъохэм. Плунгъэм фэгъэхыгъэ зэнэкъохъэр, зэхэ-гущылэжъхэр, зэхахъэхэр, нэ-мыхылэ урокуж юфхъабзэхэр зэхашщ. Ильес къес олимпиадэ зэфэшхъяфхэри, федэ зыпиль нэмыхы зэнэкъохъхэри районхэм, къалхэм ащизэх-щ. Теклонгъэм ахэм къащы-

рахъэрэд ары. Етланэ иунагъо Ѣзыгъихъяри Ѣильэгъуягъи иакъыл цыкъу риубытагъэу, ишэн-зекъокъэ цыкъу зэпциынэу фежъэгъэ къодыем хэуционэу рагъэжъягъэу ар еджаплем къы-чахъэ, илэтуу е нахъижъ сабый купым къыххээ. Зекъэри сабыхих, ау яшэнхэмкъи, ягу-ллытэ-гупшысэхэмкъи, зэрэфэпа-гъэнхэмкъи зэтекъых — къэгъэгъэ ыэрамышо мэхъу. Сабыйхэм зы унагъо ялагъэмэ, джы унэгъуитуу яэ мэхъу: янагъорэ еджаплемэрэ. А унэгъуитуум зэгурьохъынгъэ ахэлтэймэ, зыч-зыпчэгъоу зэдэлжъяхъэм шуа-гъэу къытыштыр къэшлэгъуа: сабыир гъогу тэрэз тэхъанымыкъэ къэклопшоу хуушт.

Ау зытетыр тэжъугъало, гущылэ пае, сабыйхэр зэрэфэ-пэгъэштымкъэ нахь къэрэлкъэу, нахь Ѣыгъын лъялпэлкъэ къы-хэгъэшыгъэнхэмкъэ зэнэкъохъур къежье. Шыыпкъэ, сабый пэпчъ еже итеплэлкъэ къеклүшт Ѣыгъын илэнэр тэрэзэп сюрэл: уахтэм тищылэнгъэ зэхъо-къынгъэу Ѣыфишырэмэ адитштуу, тифэпаки къэхэр къы-хэхъэх. Ареу Ѣытын фаеу къы-сшошты, ау а Ѣыгъынкъэ пстэури еджаплем къорэм ищыкъягъэп. Ежь сабый пэпчъ джэнэт бзыу, къэгъэгъэ ыэрам, еджаплем диштэрэ шуашэ Ѣыгъымэ ашт ар нахь къеъедэхъэхы. Зыфэпаки фэгъэхыгъэу синэуасэ горэм къыс-фиолтэгъягъэр съыгъупшагъэп. Яшлэшлэжъыуу яхэнэрэ клас-сым исым зашүигъэгусагь, еджаплем мыйкъонэуу янэрэятэрэ къариуагъ. Ареу Ѣытэ къасый зыкъиорэмкъэ яшь-шэ зеупчъхэм, ыныбыдх къы-чилэшнэу «топик» зыфалорэр фашэфынэу зэрэфар, ау зэрэ-фамыщэфырэр игукъау къари-

иагъ. Нымрэ тымрэ яшьашь зыфилорэр фашэфыгъ, ау ар Ѣыгъэу еджаплем пшъашъяжъи-ер зэкъом бырсыр къикъыгъ. «Ар еджэкъо Ѣуашэп» къира-иагъ, гъизэ пшъашъяжъи-ер ядэжь къызакъожым, ныр къэлэгъаджэм дэжь къягъэ...

Ашт фэдэ гущылэ пые къи-мыкъыныгъэки хуун мы юфым еклоплэкъэ тэрэз нахъыжъхэм къыфагъотыгъагъэмэ. Ар гущылэ дахэлэ, Ѣысэ тэрэзхэмкъэ сабыим гурыбъэон пльэкъи-шт. Мы юфыгъом фэгъэхыгъэу адигэмэ аlyагъэба: «Дэхэ пстэ-ури дахэп», «Дэхгъэ къоды-ер макъэ, аш Ѣуагъэ къигъун фае», «Нэпэ дэхэ закъор ахъщ нэпцым фэд», нэмыхыкъэр.

... Егъэджэн-плунгъэм фэгъэхыгъэ тхыгъэу Ѣылэри макъэп, ау ахэм зекъэри афэнэуасэп. Етланы ыэпэдэлэл тшырэмэ ащищэу слытэрэр тинахъыжъхэу тызылгъэхъэу ильес шъэ-ныкъу-шэ фэдизкъэ тиагъэхъэ, харьыф еджакъи тхакъи зымышлэштгъэхъэм, плунгъэгъэсэ-ныгъэ юфу къыддызэрхъагъэхъэ, мыйгъигъэ «народнэ педагогикъу» агъэфэштгъэ-шыгъэзиягъэ хъугъалэ пломи узэрэхэмуюхъоштыр ары. Зы лъэхъанэ Ѣыгъэзэжъи-шыгъынкъэ предме-тэу «Адыгэ хабзэр» еджаплем чэлъхъажыгъээн фае. Ар гу-къау, аш къеъэгъэзэжъи-шыгъынкъэ, игъэктотыгъэу тищылакъэ ныбжыкъэхъэр тэрэзэу фэгъэхъазырьгъэнхэм пае агъэ-федэным игою къэсэгъ. Ти-лъэпкъ шэн-хабзэхъэр дэгъоу тшлэхъэм, ахэм тарыгъуазээ, тизекъякъи, тифэпаки, тигу-щылакъи, тизэфыщыгъи — зекъэтищылакъэ Ѣыдгъэфедэ-мэ, тагъэдэхъэшт.

**ЦУЕКЬО Алый.
Шэнэгъэлэжь.**

Тигъэzetеджэмэ ятвorchествэ Ѣышщхэр

Тащэ ихъалыгъу

«Шъхъэтебгъожь, пхъэжъые шып» — кашшушэ хырыхъхъэр. Ары, хъаку. Адыгэ унагъо пэпчъ ишагу хъалыгъу гъэжъэ хъаку дэтыгъ. Хъакуш! ыазэхъэри тиагъэх. Къиращэкъхээ хъакухэр арагъэшытгъэх.

Зэунэкъошхэм е зы хаблэм Ѣыпсэухъэрэ къэлэцыкъу хэм гупсэф адэд-гъуатэштыгъэ ныжъ-тыжъхъэр зыщыпсэущтыгъэ Ѣашгъхэм, ахэм зэфэ-дэу тиэздагъасэштыгъэ, тиэздагъашхэштыгъэ. Джахэм ащищыгъ тяня-жъэу Тащэ. Нэфшъагъом къэтэджыщтыгъэ, чэмыхъу фермэм клоштыгъэ, ау игъом ильэтэни хъазырыгъ, ихъаку машло истыхъэштыгъэ, хъа-лыгъу хурэешхохэр, мэ ыашуер къапихъу къырихъижъытгъэх. Тиса-быигъо гукъэкъижъхэм Тащэ ихъалыгъу цакъэу, бжыныф Ѣыгъур зыт-тэкъуагъэу, тигу Ѣиззэу тиэштэхъижъытгъэхэр пытэу куу ахэтэхъагъ.

**Тэкъэжь пкъиуу къобэ-бжъабэр
Щагу хъакум истыхъагъ.
Тэпсэ стырэу рипхъыхъагъэм
Хъалыгъу фабэр къыщыгъягъ.
Ныжъы кла-сэу Тащэ
Ыэшъ шъабэр ар ышшагъ.
Ыгуги ыпши аш хильхъагъ.
Пхъорэльф цыкъу хэрэ зэдэпсэх
Лъэкъуищ ынэу — ынэ шыгъэм.
Хъалыгъу шъабэр цыбъырбэу,
Пхъэ стырэу къытырихъу.**

**лахъы-лахъу зэхэчыгъэм
Юшхъэ цыкъу бжыныф Ѣыгъур
Тыратакъо хъалыгъу цакъэу.
Икууплэм агу ыгъутахъэу
Къэлэцыкъу хэрэ аш ецахъэх.
Ныбэ-тъыбэу къэтэджыжъых.
Ядкэгүни рагъэжъэжы.
Тащэ ихъалыгъу —
Гукъэкъижъым ар ылъапс.
Тхэмыхъижъми ныжъы кла-сэр,
Ишшашуагъэ тигу гъутахъ.**

Сигупши

Гупши-дахэм узиштэрэм, Огу нашхъом ургээлэлхъэ, Охътэ зэблэхъум ухельласэ: Бжыхъэ пкъашъэр къылтешшашъэ, Осы шъабэр къылтепхъапхъэ. Гъэтхэ къэгъагъэр къылтепхъапхъэ, Гъэмэфэ псыхъом угу Ѣиззэу Ѣашсэ, Гукъэкъижъ-гупши-сэм уиумэхъэм, Укъызьхъуагъэу уикъоджэ кла-сэ. Ихъишъэ къыщыокъу хэрэ, Гъэтхэ мафэм чэцым зыщфэдэзим, Цуабзэм ѹэ къытеох. Хъакъашмэ шыкъэпчи-нэхъэр, Псынэкъэчъэу къялшикъу-тукъых, Зэхэоха? Гъогур къэджэ:

**«Хъяр, хъяр, хъяр гушуагъу!
Гъэтхэ къэрэлкъэр — гъэбэжъу берчэт,
Ильэсикъэр — гугъэм инэф!»
Гъогур къэзигъэнэфэр имэшо бэш.
Унагъо пэпчъ хъалэлэу дэгуша.
Хагъанэшь ябэшхэр яджэныкъо зэкъагъан.
А зы машлом ильес псаум
Зэрэчилэу егъэфаб.
Бэрэ alo: «Гущылэри къуачэ,
Гущылэ дахэр къочэшху,
Лъэтуу гущылэри пстэуми анахъ къочэжъ.
Ильэсикъэм сышуфэлэalo:
Узи, бзаджи къышуу-щаухъэу,
Тигубгъомэ гъэбэжъур арыззу,
Щагу пэпчъ гушуагъор Ѣыхъушиу,
Насылтир хъорэу къышууфаклоу
Гъэшэ дахэ шьогъаш!**

ЦУШХЪЭ Гошэхъурай.

